COLOCVIU STRATEGIC
UNIVERSITATEA NAȚIONALĂ DE APĂRARE
CENTRUL DE STUDII STRATEGICE DE APĂRARE ŞI SECURITATE
Nr. 9 (XL)
August 2005

SECURITATEA LA MAREA NEAGRĂ

dr. Corneliu BALTĂ

C O N C L U Z I I

- *Sfârşitul războiului rece a determinat reintroducerea zonei Mării Negre în fluxul transformărilor geopolitice continentale şi regionale.*
- *Nici până în prezent, statutul Mării Negre nu a fost definitivat, întrucât dinamica transformărilor geopolitice continentale şi regionale a impietat acest lucru.*
- *Cooperarea multilaterală internațională reprezintă singura modalitate de menținere a stabilității şi unității regiunii Mării Negre.*
- *„Regiunea extinsă a Mării Negre” şi „Identitatea regională Marea Neagră – Caucazul de Sud” reprezintă concepte-cheie ale noii viziuni geopolitice şi geostrategice asupra Mării Negre.*

1. Geopolitica Mării Negre

În prezent, se constată un interes din ce în ce mai accentuat al marilor puteri pentru bazinul Mării Negre. Însă, țările riverane Mării Negre nu sunt membre ale Uniunii Europene, însă România şi Bulgaria au încheiat acorduri de aderare la această organizație, în perspectiva anului 2007, iar Rusia, Ucraina şi cele trei republici caucaziene (Georgia, Armenia şi Azerbaidjan) au încheiat acorduri de parteneriat şi cooperare cu Uniunea.

Cu o populație totală de aproape 200 de milioane de locuitori (la începutul mileniului trei), zona Mării Negre reprezintă o piață foarte largă pentru exporturile Uniunii Europene, într-una din cele mai importante piețe din zonă, Turcia – importurile din țările UE reprezintă peste 50% din totalul acestora. Totodată, se constată că interesele fundamentale ale Occidentului sunt promovate, în bazinul Mării Negre, de către Turcia.

Statele riverane Mării Negre (România, Bulgaria, Turcia, Federația Rusă, Ucraina, Georgia) sunt interesate în crearea unui climat de stabilitate şi securitate, în care să se deruleze proiecte de cooperare şi dezvoltare economică şi socială. Astfel, Organizația pentru Cooperare Economică la Marea Neagră (OCEMN), creată în 1992, include ca membre cu drepturi depline, pe lângă cele de mai sus, şi Albania, Armenia, Azerbaidjan, Grecia şi Republica Moldova. Alte şapte state – Austria, Egipt, Israel, Italia, Polonia, Slovacia şi Tunisia – au statut de observatori.

Organismul decizional al OCEMN este Consiliul Miniştrilor Afacerilor Externe, al cărui secretariat internațional are sediul permanent la Istanbul. Acesta este privit, în primul rând, ca un experiment cu scopul de a pregăti extinderea Uniunii Europene şi de a antrena în acest sens țările candidate.

Aspectele cooperării militare în zonă încă nu au fost abordate la nivelul statelor din regiune, ci numai prin planuri de securitate bilaterale sau trilaterale. O speranță într-o reglementare normală o poate aduce OCEMN, în cadrul căreia s-au inițiat o serie de măsuri pentru normalizarea situației din această zonă şi de cooperare, pe multiple planuri, între toate statele

membre. Merită a fi subliniate relațiile militare bilaterale şi multilaterale cu statele riverane Mării Negre, inclusiv cele cu țările vecine: Bulgaria, Ucraina şi Moldova, dar şi proiectul Grupului de cooperare navală în Marea Neagră (BLACKSEAFOR) cu participarea României, Bulgariei, Georgiei, Federației Ruse, Turciei şi Ucrainei. Cooperarea subregională multilaterală va marca participarea României, împreună cu Bulgaria, Grecia, Turcia, Macedonia, Albania (Slovenia şi SUA ca observatori) la Forța Multinațională de Pace din Sud-Estul Europei (MPF-SEE).

Cu atât mai mult se impune o delimitare corectă, conform legislației internaționale, a platoului continental în bazinul Mării Negre, şi o colaborare eficientă, bazată pe respect reciproc, între țările riverane şi cele care au interese materializate în documente internaționale, elaborate de comun acord.

Însă, cu toate evoluțiile pozitive ale relațiilor internaționale, îndeosebi cu statele vecine, istoria confirmă că vecinătățile geografico-politice ale României ne-au influențat de multe ori destinul. În geopolitica Europei, România a înțeles foarte bine necesitatea de a folosi, cât se poate mai bine ansamblul diplomatic propriu, pentru depăşirea diferendelor teritoriale sau frontaliere, a crizelor sau conflictelor posibile.

2. Prezent şi viitor privind securitatea la Marea Neagră

Zona Mării Negre, spațiu între Europa şi Asia, între Occident şi Orient, între creştinism şi islamism, reflectă la scară redusă mutațiile, evoluția şi tendințele din viața politică, economică şi socială manifestate pe plan european. Dezmembrarea URSS-ului a avut ca efect, printre altele, mărirea numărului de state riverane, ceea ce a dus la transformarea Mării Negre într-o zonă cu grad sporit de risc, marcată de disputele de natură politico-militară şi economică dintre riverani, dar şi de preocuparea altor state de a-şi revizui interesele în zonă.

Repere geografice

Mare „semiînchisă” din punct de vedere geografic, Marea Neagră este caracterizată de numeroase asimetrii:

- platoul continental este foarte întins în nord-vest şi redus în sud şi est;
- țărmurile sunt în general joase în nord-vest şi mai înalte în nord-est şi sud-est;
- fluviile importante sunt situate în nord-vest şi lipsesc cu desăvârşire în sud;
- lungimea litoralului de 4.000 km este distribuită neuniform între riverani: Turcia – 33%, Ucraina – 30%, Rusia – 13%, Georgia – 8%, România şi Bulgaria circa 7%.

Controlul Turciei asupra strâmtorilor şi al României asupra gurilor Dunării le conferă acestora un statut privilegiat între riverani. De asemenea, putem adăuga că Marea Neagră cu regiunile sale limitrofe, spațiu intermediar între lumi diferite, se află la distanță egală de zonele strategice de interes ale celor două superputeri nucleare – SUA şi Rusia.

Repere politico-militare

În centrul Europei există, fie şi simbolic, o desfăşurare de forțe, pe fondul limitărilor impuse de Tratatul CFE privind armamentul convențional. În spațiul Mării Negre forțele NATO şi CSI sunt față în față, încercând fiecare să-şi creeze o situație avantajoasă, în ciuda „bunelor intenții” afirmate obsesiv de politicieni. Evoluția raporturilor între cei doi poli de forță va determina, în viitor, apartenența tuturor statelor din bazinul Mării Negre la una din zonele de influență.

Aflată într-o situație geopolitică instabilă, în continuă deteriorare şi fără perspective imediate de ameliorare, confruntată cu uriaşe probleme economice şi sociale, Rusia este statul cu evoluția cea mai imprevizibilă din zonă, cu implicații directe asupra securității celorlalte țări riverane. Moştenitoarea celei mai mari părți a arsenalului militar al defunctei URSS, Rusia rămâne o putere militară mondială care menține sub arme 1,8 milioane de soldați şi dispune de o capacitate militară ce nu trebuie subestimată

Autorul, generalul de brigadă (r.) Corneliu BALTĂ, doctor în Ştiințe Militare, este preocupat de studiul şi analiza fenomenului militar contemporan şi a cercetării impactului amenințărilor asimetrice asupra Bazinului Mării Negre.

prin prisma eşecului din Cecenia. Rusia este prea mare şi prea inoculată cu reflexe imperiale pentru a accepta un rol pe măsura modestului său litoral la Marea Neagră.

În plan strategic, Rusia se străduieşte şi a reuşit să-şi consolideze statutul de partener special al NATO concomitent cu încercarea de realizare a unui sistem de apărare în cadrul CSI, ce ar putea constitui ulterior punctul de plecare al unei noi alianţe militare. Însă, Rusiei îi lipsesc resursele adecvate, dar nu şi dorinţa de a-şi redobândi puterea. Ea a fost şi rămâne o mare putere, iar politica sa externă trebuie să corespundă acestui statut.

Ucraina se află în plin proces de consolidare a independenţei şi de implementare a reformelor. În virtutea potenţialului uman, economic şi militar de care dispune, ea se consideră îndreptăţită să joace un rol important în bazinul Mării Negre, chiar dacă a acceptat să renunţe la statutul de putere nucleară.

Deşi Ucraina şi-a modificat statutul de neutralitate şi menţinere în afara oricăror blocuri militare, autorităţile ucrainene au făcut cunoscut că nu doresc nici ca Ucraina să rămână într-o zonă „tampon", a interferenţelor dintre două blocuri militare reuşind, în cele din urmă, să obţină relaţii speciale de parteneriat cu NATO.

Schimbările din Europa deceniului al nouălea au avut un impact deosebit şi asupra noii orientări privind politica externă şi strategia militară a Bulgariei. Totuşi, posibilităţile economico-financiare reduse şi dependenţa acesteia de materiile prime ruseşti fac ca Bulgaria să aibă o influenţă redusă asupra proceselor în curs de derulare în zona Mării Negre.

Situaţia Georgiei este singulară în rândul ţărilor riverane. Desprinsă din URSS, dar confruntată cu insurmontabile greutăţi economice, război civil şi tendinţa spre autonomie a Abhaziei, ea a sfârşit prin a intra în sfera de influenţă a Rusiei, singura cale pentru menţinerea integrităţii teritoriale.

În condiţiile în care Turcia a devenit un pion de bază al NATO în Orient, la Ankara s-a conştientizat ideea noului rol al Turciei ca putere zonală. Astfel, apreciind că este un moment favorabil consolidării poziţiei de lider în Balcani şi zona Mării Negre, Turcia a trecut cu toate forţele la dezvoltarea relaţiilor economice şi militare a zonei Mării Negre.

După cum putem vedea, evoluţiile din ultimii ani au determinat o modificare a naturii riscurilor şi ameninţărilor la adresa securităţii în Europa, cu influenţă asupra intereselor în bazinul Mării Negre. În prezent, noile riscuri şi ameninţări de natură politico-militară se referă la:

a) politica agresivă promovată de Rusia în „străinătatea apropiată" şi încercările de „reconstruire sub altă formă a spaţiului sovietic, sub pretextul adâncirii integrităţii";

b) existenţa Flotei Mării Negre aparţinând fostei URSS şi tergiversarea privind împărţirea acesteia;

c) existenţa unor probleme teritoriale între statele riverane, exacerbarea naţionalismului şi a tendinţelor separatiste;

d) nerespectarea de către Rusia a Tratatului CFE;

e) includerea Mării Negre în zona de responsabilitate a flancului sudic al NATO.

Riscurile şi ameninţările de natură economică sunt legate de:

a) creşterea rolului Mării Negre ca sursă de acces a statelor occidentale spre piaţa asiatică;

b) creşterea importanţei Mării Negre ca sursă de produse energetice şi persistenţa divergenţelor între riverani privind delimitarea zonelor economice;

c) crearea în zona Mării Negre a Organizaţiei pentru Cooperare Economică la Marea Neagră (OCEMN);

d) creşterea poluării în bazinul Mării Negre, cu efecte catastrofale asupra echilibrului ecologic al zonei şi implicaţii asupra potenţialului economic.

Prin urmare, în actuala conjunctură politică, economică şi militară în care fiecare stat riveran la Marea Neagră caută să-şi rezolve cât mai favorabil interesele sale, România nu va putea fi credibilă în zonă decât în măsura în care este dispusă să ridice standardul calitativ al forţelor sale navale sau, altfel spus, se impune cu necesitate reconsiderarea puterii noastre maritime având ca pilon central o flotă maritimă şi fluvială militară sensibil egală calitativ cu cea mai puţin numeroasă.

3. Organizațiile internaționale de securitate în zona Mării Negre

Mediul de securitate regional necesită o analiză atentă şi, cel mai adesea, o reacție rapidă. În momentul de față, se impune concentrarea pe gestionarea noii situații, pentru a discerne potențialele ei consecințe în planul stabilității şi securității la o triplă frontieră: a României, a NATO şi, în viitorul apropiat, a UE.

Marea Neagră, cale de acces la resursele caspice, are în continuare valențe nedescoperite într-o perspectivă de securitate globală. Suntem tentați să considerăm această regiune o provocare mai ales pe dimensiunea riscurilor sau amenințărilor asimetrice, uitând că Marea Neagră nu a fost şi nu este un spațiu de confruntare, ci, în primul rând, un spațiu de sinteză, în care relațiile au o tradiție istorică şi, în consecință, astăzi, riveranii – aliați, parteneri, alte state – pot extinde exercițiul cooperării în şi pentru securitate.

Anul 2004 a marcat revenirea Mării Negre în atenția NATO şi a UE, lucru absolut firesc dacă avem în vedere faptul că spațiul euroatlantic şi european s-a extins şi şi-a mutat centrul de greutate mai la est. Nu trebuie interpretate preocupările actuale față de această zonă în sens restrictiv, strict circumscris unei conotații negative, ci mai degrabă din perspectiva extinderii spațiului de democrație, stabilitate şi securitate către Caucaz. Aceasta este şi intenția Alianței Nord-Atlantice, care a recunoscut la Istanbul, pentru prima dată oficial, importanța regiunii pentru securitatea euroatlantică.

Următorul pas logic este de identifica modalități de valorificare a potențialului pe care regiunea extinsă a Mării Negre le are şi din punct de vedere al comerțului, turismului, transportului de resurse energetice. După cum se ştie, regiunea Mării Negre reprezintă o punte de legătură între spații geopolitice şi geoeconomice, o răscruce comercială a cărei importanță creşte pe măsură ce resursele caspice şi ale Asiei Centrale acced pe piețele de energie europeană şi mondială. Suntem convinşi că preocupările față de Marea Neagră ale instituțiilor de securitate europene şi euroatlantice deschid oportunități de consolidare a formatelor de cooperare existente la nivelul Alianței. Aceasta şi în corelare cu asistența UE şi în complementaritate cu inițiativele regionale de succes.

Pentru partenerii din această regiune, reverberațiile frontierei NATO şi, în perspectiva apropiată, a UE, se pot constitui în pârghii de valorificare a avantajelor euroatlantice.

PROPUNERI

- Având în vedere că în regiunea Mării Negre se manifestă două tendințe contrare (atât coagulare, cât şi fragmentare), România trebuie să joace un rol de factor catalizator, de punct de incidență al tuturor forțelor şi eforturilor internaționale pentru racordarea regiunii la comunitatea euroatlantică.
- Crearea unor grupuri de lucru interdisciplinare destinate definitivării clarificării teoretice a noilor concepte cu care se operează în analiza de securitate a zonei Mării Negre.
- Introducerea în programele universitare a unor cursuri de specializare pe problema securității la Marea Neagră, dată fiind importanța pe care această zonă o deține în agenda de politică externă a României.

***COLOCVIU STRATEGIC* este o publicație a Centrului de Studii Strategice de Apărare şi Securitate ce include rezumate ale temelor de cercetare ştiințifică, conferințelor, simpozioanelor, seminariilor, meselor rotunde, opinii şi puncte de vedere ale unor personalități de marcă din armată şi societate, din țară şi străinătate, implicate în cercetarea ştiințifică din domeniul securității.**

Publicație realizată cu sprijinul Editurii şi Tipografiei Universității Naționale de Apărare
Tehnoredactare computerizată: Cristian BĂHNĂREANU
Supliment al revistei *IMPACT STRATEGIC*
ISSN: 1582-6511. B: 1609/05

Centrul de Studii Strategice de Apărare şi Securitate
Şos. Panduri, nr. 68-72, sector 5, Bucureşti
Telefon: 319.56.49, Fax 319.55.93
e-mail: cssas@unap.ro
web: http://cssas.unap.ro